

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Дерій Жанни Володимирівни
на дисертаційну роботу Шашиної Марини Володимирівни
«Структурна модернізація регіональної економіки в умовах
змін інституціонального середовища», що подана на здобуття
наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

На основі вивчення дисертації та праць здобувачки, опублікованих за темою дисертаційної роботи, можна зробити наступні висновки щодо дослідження поданого на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

1.Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими планами, програмами, темами.

Тема модернізації регіональних економік, чинників та факторів, що її визначають, наслідків для територіальних економічних систем, стала актуальною та популярною в межах індустріального напрямку сучасної футурології. Соціально-економічні програми та заходи, технологічні інновації, структурна модернізація безпосередньо впливають на рівень конкурентоспроможності та сталості регіональних економічних систем, а зрушення проходять з урахуванням об'єктивних чинників цивілізаційного поступу та орієнтуються на природні, історичні, географічні, демографічні, економічні, екологічні особливості конкретної території.

Необхідність модернізації регіонального економічного простору, виходить з того, що перехід до постіндустріальної концепції характеризується трансформацією індустріального технологічного базису в інформаційний. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, сформувалась потреба у активній позиції регіональних та місцевих органів влади щодо виділення пріоритетів регіонального розвитку, які б надавали можливість регіонам долучитись до даного процесу у пошуку дієвих механізмів модернізації продуктивних сил, спрямованих на ефективне використання ресурсних можливостей.

Наявні проблеми регіонального розвитку, задекларовані спроби на усіх рівнях влади запровадити заходи щодо їх подолання свідчать на користь актуальності поданої для розгляду теми дисертаційного дослідження. Значимість проведених досліджень дисертантки пов'язана з великою кількістю викликів прикладного та теоретичного характеру, котрі вимагають адекватної відповіді у розрізі пошуку інструментарію активізації просторового розвитку.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до планів наукових досліджень Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» за темами: «Державний та приватний сектор в системі управління та регулювання національного господарства» (ДР № 0116U002566), де здобувачкою обґрунтовано методологічні засади структурної модернізації для інтенсифікації економічного розвитку регіонального простору; «Проблеми управління та регулювання національного господарства» (ДР № 0108U009340), у рамках якої авторкою запропоновано завдання державної регіональної політики в умовах цифрової трансформації; «Економічна діагностика в системі управління суб'єктів господарювання в ринкових умовах» (ДР № 0116U004578), де здобувачкою визначено параметри формування клубів конвергенції для активізації трансферу технологій в умовах структурної модернізації. Також здобувачка брала участь у виконанні ініціативних тем: у Національному авіаційному університеті «Управління сталим розвитком інтеграційних процесів підприємств повітряного транспорту у міжнародному просторі» (ДР № 0118U004287) (V етапі науково-дослідної роботи з 01.01.2020 р. по 30.06.2020 р.), зокрема виокремлено вплив інтеграційних процесів на специфіку формування просторового розвитку; ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» за темою «Модернізаційні детермінанти трансформації суспільно територіальних систем України в умовах посилення процесів євроінтеграції» (ДР № 0118U001588) у межах якої запропоновано концептуальний підхід до формування європейської інституціональної моделі регіональної економіки.

2. Рівень обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій, їх достовірність та новизна.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні, підтверджуються послідовністю та логічністю у постановці завдань відповідно до мети дослідження та їх співвідношенням із науковою новизною і узагальненими висновками дослідження та відзначається обробкою за допомогою сучасних методів дослідження значного за обсягом масиву статистичної інформації України та інших держав.

Переважає більшість наведених Шашиною М.В. наукових положень належним чином аргументовані, висновки спираються на результати проведеного дослідження. Оцінюючи основні положення та висновки дисертаційної роботи, котрі виносяться на захист, слід підкреслити їх комплексність, теоретичну обґрунтованість, орієнтацію дисертантки на чітке формулювання власної позиції.

Найбільш важливими науковими здобутками, що відрізняються науковою новизною, вважаємо наступні:

- запропоновані та обґрунтовані концептуальні засади інституціонального забезпечення регіонального розвитку за напрямками смарт-спеціалізації, конвергенції та інклюзивного спрямування (с. 365-368);
- визначені методичні підходи щодо проведення процедури оцінки спеціалізації регіонів із врахуванням сучасного європейського концепту смарт спеціалізації (с. 261- 262);
- розроблений методологічний підхід щодо активізації структурної модернізації регіональної господарської системи, виходячи із положень ієрархічного системного, інституціонального та синергійного підходів (с.136-139), що надає можливість створення відповідної системи принципів, які діють під впливом децентралізації при реалізації інтеграційного вибору України (с.140-144);
- удосконалені методичні засади щодо визначення рівня інклюзії з урахуванням групи показників росту і розвитку, інклюзивності наслідування поколінь на регіональному рівні (с. 270-275) що, на відміну від існуючої практики, передбачає розрахунок інтегрального індексу інклюзії з урахуванням групи показників росту і розвитку, інклюзивності та наслідування поколінь;
- наукові положення щодо групування регіонів за спорідненістю можливостей та тенденцій розвитку, що, на відміну від існуючих, базується на використанні системи показників, згрупованих за характеристиками економічного розвитку, а саме інноваційно-експортної діяльності, компонентами інфраструктурної трансформації, соціального забезпечення, стану людського капіталу, екологічної безпечності з урахуванням таксономічних елементів регіонального простору (с. 325-331);
- розширені змістовні характеристики структурної модернізації регіональної економіки, що базуються на виокремленні функціональних ознак структурної модернізації регіональної економіки через концепти сучасної структурно-функціональної теорії (с. 114-118, 121-124);
- запропоновані критеріальні підходи щодо оцінювання процесу структурної модернізації регіональний господарських систем, виходячи із стану продуктивних сил та ідентифікації їх структурних елементів, що створюють композицію методичної платформи досліджуваного питання (с. 163-165, 171-173);
- методичні підходи до групування структурних факторів та цілей регіонального розвитку, що передбачають виокремлення традиційних функцій і створення таких функціоналів, як інформаційний, просторова, координуюча, інтеграційна, креативна (с. 145-146);
- поняттєво-категоріальний апарат економічної теорії регіонального розвитку за рахунок конкретизації, поглиблення та уточнення сутності окремих категорій, серед яких авторське подання поняття «структурна

модернізація регіонального розвитку» (с. 81). Слід відзначити, що дисертантка виходить у його трактуванні із сучасної концепції інклюзивного розвитку, та подає власний інклюзивно-адаптивний концепт його трактування. Також варто звернути увагу на розширення трактування «регіонального економічного простору» (с. 78), де авторкою виросано обґрунтування, виходячи із наукових положеннями провідних дослідників окресленого питання. Як елемент наукової новизни подано авторське визначення поняття «інституціональне середовище просторового розвитку» (с. 204) при вивченні впливу інтеграційних процесів на динаміку просторового розвитку, а також у розрізі дослідження досвіду використання інноваційних мереж сформовано композиційний напрям взаємодії державний та місцевих органів влади щодо активізації розвитку мережевої інфраструктури (с. 246);

– аналітичний апарат інструментарію оцінки адаптації регіонів до зміни інституціонального середовища просторового розвитку, що сприяє розширенню функціональних можливостей мережевих структур (с. 346-349), також визначено вектори розвитку віртуальних регіональних платформ, що спрямовані на відкритість та прозорість реалізації функцій урядування (с. 355-356).

Розроблені авторкою положення науково-прикладного характеру та надані практичні рекомендації, отримані при підготовці захищеної кандидатської дисертації у результатах дослідження в рамках докторської роботи не використовувались.

4. Зміст дисертації, її завершеність та оформлення.

Дисертаційне дослідження Шашиної М.В. розкриває його сутність через структуру та зміст дисертації. Робота складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, що становлять 457 найменувань та подані на 46 сторінках, та додатків викладених на 35 сторінках. Дисертаційна робота викладена на 486 сторінках, з яких основний текст міститься на 360 сторінках. Зміст дисертації характеризується послідовністю і повнотою виконання поставлених завдань при досягненні окресленої мети дослідження, що вказує на завершеність та аргументованість набутих результатів.

Дисертаційна робота характеризується логічною структурою, стиль викладу матеріалу дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність її сприйняття.

У вступі дисертаційної роботи розкрито актуальність та ступінь дослідження проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету та задачі дослідження, його предмет і об'єкт; наведено перелік використаних методів дослідження; визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів та виділено особистий

внесок авторки у працях, які виконано у співавторстві; наведено дані щодо апробації результатів дослідження та їх впровадження у практичну діяльність.

У першому розділі «Теоретичні засади структурної модернізації регіональної економіки» досліджено питання наукового дискурсу теоретичних засад структурної модернізації регіональної економіки та виділено основний осередок теорій, які вплинули на сучасне розуміння процесу структурної модернізації регіональної економіки; сформовано теоретичний базис структурної модернізації регіональної економіки (с. 39-64). Вивчено категоріально-понятійний апарат структурної модернізації та опрацьовано його еволюцію; узагальнено етапи еволюції теорії модернізації; виділено та сформульовано деякі із сучасних бачень щодо трактування загального поняття «структурної модернізації регіональної економіки» (с. 65-81). Розглянуто досвід та наголошується на об'єктивних передумовах структурної модернізації у країнах ЄС та виокремлено екзогенні та ендегенні чинники (с. 82-100).

Другий розділ «Методологічні аспекти структурної модернізації регіональної економіки» присвячено систематизації функціональних особливостей структурних зрушень модернізації регіональної економіки та розробці методологічної платформи щодо визначення функціональних ознак структурних зрушень регіональної економіки (с. 106-125). Авторкою опрацьовано концептуальні підходи та сформульовано методологічні принципи структурної модернізації регіональної економіки в умовах інституціональних зрушень (с. 126-146); виокремлено та розкрито науково-методичні положення щодо оцінювання структурної модернізації в нових реаліях державотворення та зміни інституціонального середовища регіональної економіки; запропоновано сукупність методів, завдяки яким здійснюється діагностування зміни функціональних властивостей регіональної господарської системи у процесі структурної модернізації щодо типи розвитку, локалізації інноваційних суб'єктів та ознак інформаційного суспільства (с. 147-173).

У третьому розділі «Тенденції і динаміка структурної модернізації регіональної економіки України» проаналізовано динаміку структурних змін регіональних господарських систем за рядом соціально-економічних показників розвитку (с. 177-204); виявлено тенденції щодо посилення інтеграційних процесів та зміни інституціонального середовища просторового розвитку, а також структуровано інституціональне середовище просторового розвитку та визначено чинники його зміни; доведено наявність преференцій від трансформації інституціонального середовища на першому етапі виконання вимог Угоди про асоціацію із ЄС (с. 204-233); систематизовано світовий досвід задіяння інноваційних мереж у процесі структурної модернізації регіонального простору та сформульовано напрями взаємодії

суб'єктів державного та регіонального рівня щодо впровадження інноваційних мереж при структурній модернізації регіонального простору (с. 233-248).

У четвертому розділі «Моделювання впливу спеціалізації на структурну модернізацію регіонального простору» обґрунтовано методичний підхід до формування параметричних характеристик оцінювання спеціалізації регіональних господарських систем та виокремлено етапи модельного рішення розрахунків та діагностування рівня інклюзивного розвитку та спеціалізації регіонів (с. 253-268); апробовано запропонований методичний підхід щодо оцінювання спеціалізації при структурній модернізації регіонального простору (с. 269-286); розроблено модель впливу смартспеціалізації на інклюзивний розвиток регіональних господарських систем (с. 286-307).

П'ятий розділ «Напрями модернізації інституціонального середовища регіональної економіки України» присвячено формулюванню концептуальних засад інституціонального забезпечення регіонального розвитку в умовах євроінтеграції та розробці алгоритму формування європейської інституціональної моделі структурування регіональної економіки України (с. 310-335); запропоновано інструментарій реалізації концептуального підходу змін інституціонального середовища регіональної економіки на засадах мережевих структур (с. 336-360); визначено динаміку інклюзивного розвитку регіональних господарських систем в умовах зміни інституціонального середовища (с. 360-377).

За змістом, структурою, обсягами, повнотою викладення результатів дослідження та оформленням дисертація відповідає чинним нормативним вимогам, написана науковим стилем, відповідно до методичних форм ділової української мови із поданням у тесті спеціальних термінологічних оборотів.

4. Теоретико-практичне значення одержаних результатів.

Важливість результатів роботи М. В. Шашиної відображено у запропонованих теоретичних положеннях, сформованих методологічних підходах та наданих пропозиціях щодо активізації структурних перетворень регіональних господарських систем та інтенсифікації інституціональних змін просторового розвитку.

Результати наукового дослідження мають практичне застосування, зокрема Міністерством цифрової трансформації задля підвищення рівня адаптивності використання інформаційно-комунікаційних технологій на рівні регіонів України при формуванні проєкту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 (довідка № 1/10/3-3294 від 12.05.2020 р.); Департаментом розвитку економіки та сільського господарства Чернігівської обласної адміністрації щодо імплементації механізму європейської інституціональної моделі структурування регіональної економіки при запровадженні Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до

2027 року та щорічної програми економічного і соціального розвитку області (довідка № 01.01-25/3126 від 29.09.2020 р.); Богунської районної ради м. Житомира щодо розширення інституціональні інструменти підтримки бізнесу та сприяння розвитку конкурентного середовища регіону при здійсненні програм та проектів розвитку Житомирської області (довідка № 10-01/207а від 19.10.2020 р.); Науково-дослідним центром індустріальних проблем розвитку НАН України при здійсненні моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів країни за напрямками впливу інтеграційних процесів на специфіку формування регіонального простору (довідка № 05/10.1 від 23.01.2020 р.).

Основні теоретичні і практичні положення дисертаційної роботи використані для поглиблення теоретичного забезпечення навчального процесу та були використанні у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» при викладанні дисциплін «Регіональна економіка (регіональна економіка, екологія)», «Макроекономіка», «Національна економіка», «Державне регулювання економіки» (акт впровадження № 3112-24 від 26.06.2020 р.).

5. Дискусійні положення й критичні зауваження.

Позитивно характеризуючи дисертаційну роботу, слід виділити дискусійні положення та зауваження:

1. У теоретичні частині роботи (підрозділ 1.3) М. В. Шашина досить значну увагу приділяє розгляду теорій модернізації, при цьому розкриває лише деякі аспекти інклюзивного сталого розвитку, автору потрібно було б запропонувати більш ґрунтовне її подання, що посилює б теоретичне підґрунтя

2. Необхідно зазначити, що до визначення функціональних ознак наведених за ієрархічним підходом, рис. 2.1 (с. 124), також слід було б ввести підпорядкування систем та суб'єктів регіонального рівня, що більшою мірою могло б більш повно відобразити сутність даного наукового підходу.

3. Авторкою за результатами дослідження (п.п. 3.2 с. 206) подана візуалізація інституціонального середовища за рівнями взаємодії, але, на наш погляд, доцільно виокремити управлінські та організаційні детермінанти щодо агентів впливу просторового розвитку, що сприяло б більшій відповідності сучасного бачення інституціональних аспектів зміни просторового розвитку.

4. Дисертанткою було проведено прогнозування для виявлення клубів конвергенції та групування регіонів за рівнями взаємодії (с. 363), дані результати доречно представляти у картографічному вигляді, це сприяє більшій візуалізації отриманих результатів дослідження у регіональному розрізі.

5. На погляд опонента робота б значно виграла, якщо б авторка при розгляді реалізації мережевих форм регіональної взаємодії більшої уваги приділила управлінським аспектам задіяння регіональних та місцевих органів влади з метою інтенсифікації процесів модернізації регіональної економіки.

6. Авторкою було здійснена апробація запропонованого методичного підходу у розрізі визначення смарт-спеціалізації та прогнозованого рівня інклюзивного розвитку на прикладі трьох регіонів. На наш погляд, доцільним було б розширити регіональний розріз апробування запропонованих методичних підходів для більшої репрезентативності.

7. У роботі подано авторське бачення аналізу інституціонального середовища просторового розвитку із співвідношенням наявних використаних інструментів за результатами часткових індексів світових рейтингів (п.п. 3.2), при цьому, було б доречно узагальнити наявне становище України у розрізі загального індексу конкурентоспроможності як одного із результуючих аспектів зміни просторового розвитку країни.

Однак, висловлені зауваження не применшують загалом високий науковий рівень дисертаційного дослідження.

6. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах авторки.

За результатами дослідження опубліковано 76 наукових праць, з яких: 2 монографії (одноосібна та у складі авторського колективу), 52 статті у наукових виданнях; 22 тез доповідей та матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг наукових праць становить 66,54 друк. арк., з яких 52,91 друк. арк. належить особисто автору.

Наукові публікації та автореферат у повній мірі відображають зміст дисертаційного дослідження. Аналіз публікацій дисертантки дає змогу зробити висновок про повноту викладу базових наукових положень дисертації у наукових джерелах. Загальна кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно до встановлених вимог.

7. Відповідність дисертаційної роботи обраній спеціальності та профілю спеціалізованої вченої ради.

Дисертаційна робота за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, за якою спеціалізованій вченій раді Д 79.051.01 надано право проводити захист дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

8. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Автореферат повністю відображає основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи і є ідентичним.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Шашиної Марини Володимирівни на тему: «Структурна модернізація регіональної економіки в умовах змін інституціонального середовища» є завершеною науковою працею, котра вирішує важливу наукову проблему щодо розробки теоретико-методологічних та прикладних засад активізації структурних зрушень регіональної економіки в умовах зміни інституціонального середовища.

Дисертаційне дослідження виконано на високому науковому рівні, матеріал викладено послідовно, доступно для сприйняття. Обрану тему дослідження розкрито, мету досягнуто, завдання роботи – вирішені. Отримані в дисертації наукові результати мають теоретичне і практичне значення. Дисертаційна робота за змістом та науковим рівнем відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. За науковою новизною, теоретичною цінністю, практичною значимістю одержаних результатів, а також за обсягом, змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015р.), а її авторка Шашина Марина Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри теоретичної
та прикладної економіки
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Ж.В. Дерій

Згідно з.е.и. пропр. Дерій Ж.В.

зосвідчує кафедру з наукової роботи

Марасова В.Г.

